

Marlowův Faust jako odvážný apokryf

Život Shakespeara nejtalentovanějšího současníka Christophera Marlowa (1564–1593) je obestřen mnoha tajemstvími, a tím největším je jeho smrt při vyprovokované hospodské rvačce, která nápadně připomíná objednanou vraždu nepohodlného agenta. Dříve však, než zemřel, zanechal nám básník mimo jiné velkolepé drama o Faustovi. V Ostravě se režisér Pavel Khek spolu s dramaturgem Markem Pivovarem pokusili obě tato fakta spojit: zarámovali mírně krácené drama jakousi kvazihistorickou hospodskou forbínou Marlowa a Shakespeara, do níž po skončení hry vstoupí básníkovi vrahové – a právě drama o Faustovi, které mělo básníkovi ulehčit situaci, se stane důvodem jeho smrti. Na rozdíl od některých skeptických hlasů se domnívám, že tato úprava v Ostravě funguje – a funguje skvěle.

Už od Aristotela přece víme, že drama, na rozdíl od historie, nabízí vyšší, modelovou formu pravdy: ukazuje, ne co se stalo, ale co by se stát – dle pravděpodobnosti nebo nutnosti – mohlo. A ukazuje v tomto případě i to, že s Faustem si začít může být osudové, takže Marlowa (obrazně i doslova v podobě téhož představitele) zabíjí vlastně jeho titulní hrdina (v Ostravě František Strnad).

Pavel Khek si ostatně začíná s Faustem už poněkolidkráté – před pěti lety uvedl například na mlado-boleslavskou scénu úspěšnou, a rovněž v mnoha směrech kontroverzní jevištní úpravu Goethova prvního dílu. Připomeňme oponentům úpravy, že i Marlowe nakládal s látkou velmi volně. A dodnes nemáme jistotu, zda to, co je považováno za jeho největší přínos (tj. míšení tragického děje s drsnými fraškovitými sluhovskými výjevy s klaunem Robinem, jakýmsi Ur-kašpárkem příběhu, tedy s tím, co zakládalo čtyřsetletou tradici lidových loutkářských faustiád), nebyly cizí vsuvky. Zda jen pozdější realizátoři nechtěli touto cestou usnadnit alžbětinskému divákovi pochopení metafyzického příběhu o koupěschopnosti lidské duše.

Faktem zůstává, že Marlowe v **Doktoru Faustovi** napsal historicky první

Robert Finta jako Mefistofeles a František Strnad jako Faustus
FOTO RADOVAN ŠTASTNÝ

dramatizaci dobového bestselleru, německé Historie o životě doktora Fausta (tzv. *Faustbuch*, 1587): většinu postav i prakticky celou fabuli i s bizarními kouzelnickými epizodami a triky, často omylem připisovanými Marlowovi (neviditelnost, papežský dvůr, císařský dvůr, příhoda s koňarem, vyvolání trojské Heleny atd.), doslova nalezneme už ve *Faustbuchu*. Marlowe ovšem přidal skvělé dialogy Fausta s Mefistem o pekle, duši a běhu světa. A místo krvavého finálního „akčního“ masakru s rozházenými vnitřnostmi a stěnami vytapetovanými mozem nabídl nádherný kající monolog, dávající obnovené víře v Krista kosmický rozměr. Příběh byl díky Marlowovi přeložen nejen do angličtiny, ale i do jazyka (alžbětinského) divadla, tedy

nejvyspělejšího divadla své doby.

Inscenace má řadu silných míst, k těm nejsilnějším však patří prakticky všechny výstupy s Faustovým protihráčem Mefistem (Robert Finta). Je logické, a platí to takřka u všech interpretů Fausta, od našeho J. J. Kolára či Eduarda Vojana až po slavného Gustava Gründgense, že Mefisto si v příběhu urve vždy větší krajíc divácké pozornosti než titulní hrdina. (Ostatně Goethe dobře věděl, proč právě jedině jemu udělil privilegium vystupovat z postavy, komentovat děj a navazovat rozhovor s diváky.) Proto je jen logické, že i Marlowe jako autor si v ostravské úpravě sám přidělil roli Mefista. Marlowův ďábel, kromě toho, že je filosof, je dost smutnou postavou: sám je v průšvihů (neboť peklem – čtyři století

před J. P. Sartrem – jsme pro něho my ostatní, peklo je na zemi) a jedinou motivací jeho profese podomního nákupčího duší je, aby v tom průšvihů nezůstal sám. Jenže mladistvý Robert Finta se nespolehá jen na mefistofelskou rétoriku – ostatně už v předehře v roli Marlowa, než se dostane do patřičného tempa, je méně přesvědčivý –, ale rozehrává ďábla doslova celým tělem. I když nemá text, je ho plně jeviště (což v Divadle Jiřího Myrona není zrovna málo, a ne každému ze zdejších bardů se to povede). Neméně důležitou složkou Mefistova hereckého partu je part pohybový: navenek mile příjemnou vlezlostí, s níž nám jako reklamní agent konečnosti nenápadně vklouzne pod kůži, do bytu, do duše, neumořitelnou taneční elasticitou

až kubistickou přítomností na jevišti v několika různých fragmentech zároven. Tím vším je tento Mefisto pro mne jedním z největších zážitků sezony.

Dalším zážitkem je drsná, syrová, živě produkovaná hudba Václava Kořínka, která mě uchvátila už před pěti lety v Goethově Faustovi. Hudba neilustruje, vytváří samostatný kontrapunktický hlas s přidanými alikvotními tóny. Tyto druhé „alikvotní tóny“ jako by občas scházely Františku Strnadovi v titulní roli: jeho výkon je rétoricky bezchybný (zejména v prvé půli), postava je šťastně uchopená, hnaná věčně zaháněnými pochybami, ale i marným sebepřesvědčováním, že má vše pod kontrolou, což vše v duchu role herec přebíjí siláckými gesty. Zejména však v závěrečných monologech, považovaných za vrchol hry, ztrácí on i celá inscenace nasazený tempo, množí se zámlky a pauzy, najednou jako by inscenace v poslední třetině těsně před cílovou páskou chtěla zvolnit, popisně psychologizovat a zvažnět sama nad sebou. Což je omyl: Marlowovými devízami jsou jeho jazyk a metafora, nikoli psychologický a, bože chraň, popisný realismus.

Hraje se v novém, výstavně básnickém překladu Martina Hilského, k němuž mám dvě naprosto okrajové výhrady: má-li Faustovi při kontraktu krev „tuhnout“ („stydnout“) v žilách natolik, že čert musí v nouzi přinést žhavé uhlíky, nesmí tam být: *krev se mi sráží*. A v závěrečném monologu při parafrázi Ovidia (*ó lente, lente...*) Hilského *noční oři* nejsou totéž jako dosud překládané *oři noci* (první je popis, druhé je metafora). Sečteno podtrženo: odvážný pokus o „jiné“ divadlo dopadl v Myronu překvapivě dobře, jen tak dál!

VLADIMÍR JUST

Národní divadlo moravskoslezské – Christopher Marlowe: Doktor Faustus. Překlad Martin Hilský, úprava Marek Pivovar a Pavel Khek, režie Pavel Khek, hudba Václav Kořínek. Premiéra 26. března 2015 v Divadle Jiřího Myrona. (Psáno z reprízy 28. března 2015.)